

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: *Marxism and Class Theory. A Bourgeois Critique*

Berg, A. van de

Citation

Berg, A. van de. (1980). Boekbespreking van: *Marxism and Class Theory. A Bourgeois Critique*. *Acta Politica*, 15: 1980(4), 557-559. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3452119>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3452119>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

macht en dat zij daarom in wezen elkaar aanvullen.

Tenslotte wil ik nog een opmerking maken over het onderscheid hypothese-toetsend en beschrijvend onderzoek, dat herhaaldelijk in de oratie wordt gemaakt. De suggestie wordt gewekt dat onderzoek, waarin geen expliciete hypothesen worden geformuleerd, beschrijvend zou zijn (zoals dat van Helmers c.s.). De sociale wetenschappen hebben behoefte aan studies die liggen op het grensvlak van beschrijvend en hypothesetoetsend onderzoek; studies die er op gericht zijn hypothesen te genereren. Voor dit soort studies is een hele methodologie in ontwikkeling, die in eerste instantie door Tukey is uitgewerkt.¹¹ Leinhardt en Wasserman omschrijven deze benadering, aangeduid met de naam 'exploratory data analysis' als volgt: 'Exploratory data analysis, —, is essentially a process through which data are examined to gain insight into how variables should be expressed, how the functional structure should be modeled, and what analytic methods should be used to test and evaluate the model'.¹² Ik denk dat de waarde van alle vier empirische studies — ook die van Braam — juist in dit aspect gelegen is.

F. N. Stokman

Noten

1. J. E. Ellemers, *Macht en sociale verandering. Een terreinverkenning*, Meppel: Boom, 1968.
2. A. J. A. Felling, *Lokale macht en netwerken. Een methodologische terreinverkenning*, Alphen aan den Rijn: Samsom, 1974.
3. Edward D. Laumann en Franz U. Pappi, *Networks of Collective Actions. A perspective on community influence systems*, New York: Academic Press, 1976; Edward D. Laumann, *Bonds of Pluralism: the form and substance of urban social networks*, New York etc.: Wiley, 1973.
4. G. P. A. Braam e.a., *Collectieve acties. Participanten, ongelijkheid en lokale democratie; een veldstudie in zeven Nederlandse gemeenten*, Meppel: Boom, 1976.
5. Zie o.a. H. M. Helmers, R. J. Mokken, R. C. Plijter en F. N. Stokman, m.m.v. Jac. M. Anthonisse, *Graven naar macht. Op zoek naar de kern van de Nederlandse economie*, Amsterdam: Van Gennep, 1975, hfd. 2.
6. Matthew A. Crenson, *The un-politics of air pollution. A study of non-decision-making in the cities*, London: John Hopkins Press, 1971.
7. F. N. Stokman, Bespreking van G. P. A. Braam, *Invloed van bedrijven op de overheid. Een empirische studie over de verdeling van maatschappelijke invloed*, Meppel: Boom, 1973, *Acta Politica*, 11 (1976), p. 269-272.
8. Zie Braam c.s., *op. cit.*, met name hfd. 4 (p. 67-94).
9. Zie b.v. de reader van Brian Barry (ed.), *Power and political theory. Some European Perspectives*, London etc.: Wiley, 1976 (met name de bijdrage van F. Chazel).
10. Zie ook de bespreking van Nagel's boek door H. P. L. Seip in *Acta Politica*, 12 (1977), m.n. p. 431.
11. J. W. Tukey, *Exploratory data analysis*, Reading, Mass.: Addison-Wesley, 1977.
12. Samuel Leinhardt en Stanley S. Wasserman, *Exploratory data analysis: An introduction to selected methods*, in: Karl F. Schuessler (ed.), *Sociological Methodology 1979*, San Francisco etc.: Jossey-Bass, 1978, p. 313.

Frank Parkin, *Marxism and Class Theory; A Bourgeois Critique*, Tavistock, London, 1979, £ 6.95, 217 pp.

De nog steeds hardnekkige onwil van het burgerlijk kapitalisme om zich geheel aan de 'wetmatigheden van het kapitalistische accumulatieproces' te conformeren heeft gedurende het afgelopen decennium een stortvloed van neo-marxistische verklaringen opgeleverd die zich vooral onderscheiden door hun abstracte en voor de niet-ingewijde uiterst duistere redeneertrant. Het werd hoog tijd dat deze Nieuwe Sofistiek eens grondig van 'burgerlijke' zijde aan de kaak gesteld werd, iets wat ongetwijfeld zo lang op zich heeft laten wachten omdat het een welhaast herculische inspanning vergt.¹ Het nieuwe boek van Frank Parkin is wat dat betreft, ondanks de uitdagende titel 'A Bourgeois Critique', een beetje een teleurstelling. Aan de ene kant speelt Parkin te veel op zijn 'burgerlijke' publiek. Zijn vaak vlijmscherpe en zeer belangrijke kritiek op wat hij terecht 'professional Marxism' noemt brengt hij meestal slechts terloops te berde in de vorm van een paar rake sarcastische opmerkingen. Hiermee krijgt hij ongetwijfeld de niet-marxistische lachers op zijn hand maar tegelijkertijd zal hij daarmee de sympathisanten van het academische marxisme niet genoeg verontrusten dat zij zich tot serieuze verdediging en verduidelijking van hun theoretische constructies genoopt zullen voelen. Anderzijds biedt Parkin als alternatieven een aantal theoretische bespiegelingen die niet altijd even origineel, helder en consistent zijn.

In deel I, 'Rethinking Class Theory', verreweg het langste deel van het boek, behandelt Parkin de bekende problemen waarvoor het orthodoxe marxisme zich gesteld ziet bij het verklaren van de opkomst van een 'nieuwe middenklasse', het uitblijven van een alomvattende klassenstrijd tussen bezitters en niet-bezitters der produktiemiddelen, het feit dat beiden kennelijk nog steeds veel meer door ethnische/raciale/religieuze conflicten in beslag genomen worden, en het feit dat afschaffing van privé-eigendom van de produktiemiddelen blijkbaar niet automatisch tot gelijkheid en broederschap leidt. In plaats van de weinig overtuigende pogingen van oude en nieuwe marxisten om dit alles toch in een klassenmodel dat uitsluitend op de produktiewijze berust te proppen stelt Parkin een model voor dat zich baseert op '... where it really counts — at the level of organized political sentiment and conduct' (blz. 113). In navolging van een al eerder verschenen artikel van zijn hand² brengt Parkin alle vormen van ongelijkheid, privilege en discriminatie onder één noemer, nl. als vormen van 'social closure' door middel waarvan de ene groep de andere van toegang tot 'resources and opportunities' weet uit te sluiten. De uitgesloten, op hun beurt, hebben hun eigen vorm van 'social closure', nl. 'usurpatie', om zich toegang tot die 'resources and opportunities' te verschaffen. Dit model kan inderdaad iedere vorm van ongelijkheid 'verklaren', maar het is mij niet geheel duidelijk in welk opzicht het iets nieuws bijdraagt aan de reeds lang bestaande Weberiaanse conflictraditie.³ Wel is dit model en de conclusies die Parkin eruit trekt vaak het exacte tegenovergestelde van zijn eerdere theorieën⁴, maar hij laat het geheel en al aan de lezer over om deze discrepantie voor zichzelf te ontdekken. Slechts terloops en in voornamelijk satirische stijl merkt hij op dat de 'structuralistische' marxisten erin geslaagd zijn om zich van iedere noodzaak om causale verbanden te leggen te ontdoen, simpelweg door per definitie *alles* in het begrip 'produktiewijze' in te lijven zodat er niets meer overblijft dat d.m.v. dat

begrip verklaard hoeft te worden! Al even terloops wijst hij op het feit dat zij in wezen geen alternatief voor het veel gelaakte 'vulgair determinisme' bieden, maar in plaats daarvan voortdurend schommelen tussen een zeer onmarxistische benadering en datzelfde, vulgaire determinisme. Beide punten zijn m.i. van centraal belang in een grondige kritiek op het 'structuralisme' en verdienen heel wat meer aandacht dan Parkin eraan besteedt.

Deel II behandelt de veelbesproken 'relatieve autonomie' die het neo-marxisme kennelijk typisch acht voor de kapitalistische staat. Terecht vraagt Parkin waarom die autonomie slechts relatief blijkt, en wijst hij erop dat het hele idee meer van toepassing lijkt op de fascistische en 'socialistische' staat dan op de burgerlijk kapitalistische. Parkin stelt de staat in de burgerlijke kapitalistische maatschappij op weinig originele wijze voor als de simpele weerspiegeling van de veranderende machtsverhoudingen tussen 'uitsluitende' en 'usurperende' klassen. Maar de kernvraag waar het in deze om gaat, nl. of de staat een neutraal instrument is dat ook de arbeidende klasse in haar strijd tegen de bezittende klasse ten dienste kan zijn, komt slechts zijdelings aan de orde en Parkin's positie is geenszins duidelijk.

In het derde en laatste deel laat Parkin op vermakelijke wijze zien hoe de 'Marxist science of predicting the past' (blz. 172-177) is geëvolueerd van het zelfverzekerde determinisme van Engels en Kautsky via het voluntarisme van Lenin en Trotsky tot de 'je-kunt-nooit-weten' tautologieën van Althusser en Poulantzas. Ook wijdt hij enkele niet al te duidelijke bespiegelingen aan de voortdurende discussie tussen sociaal-democraten, Leninisten en Eurocommunisten. Kennelijk verwacht Parkin legalisme en reformisme nog steeds met onvermijdelijke aanvaarding van alle wezenlijke aspecten van 'het systeem' (vgl. Parkin, 1971, op. cit.) want sociaal-democraten zijn nog steeds niet veel meer dan 'liberals who really mean it' (blz. 189) en Eurocommunisten zijn hard op weg om 'social democrats who really mean it' (198) te worden. Jammer genoeg wordt ook hier weer de centrale vraag in anderhalve bladzijde en voornamelijk met superieure ironie afgedaan. Over de hooghartige vaagheid van westerse marxisten omtrent vorm en bereikbaarheid van een 'echt' socialisme (noch tamme sociaal democratie, noch de onderdrukking die elders voor 'socialisme' doorgaat) schrijft Parkin nl.: 'Now, it could well be that those expected to bear the main brunt of the insurrectionary effort might require something more solid than this to go on. Given what they now know about Marxist societies-without-blueprints built elsewhere, it should come as no great surprise if western workers were to show some scepticism about the reliability of this architectural procedure' (blz. 198-199). Dit raakt ongetwijfeld de kern van de zaak, maar zonder een grondige kritiek kunnen deze paar opmerkingen gemakkelijk afgedaan worden als 'vals bewustzijn'.

Kortom, dit boek biedt uiterst vermakelijke leesstof en een enkel nieuw argument voor degenen die al overtuigd waren maar het zal waarschijnlijk niet al te veel opschudding veroorzaken onder de bedrijvers van 'professorial Marxism', en dat is jammer.

Noten

1. Zoals blijkt uit Koen Koch, 'De nieuwe marxistische staatstheorie: (her)ontdekking van de grenzen van een structureel-functionalistisch paradigma', in: *Acta Politica*, 1979, no. 1, blz. 3-70, een indrukwekkende uitzondering.

2. Parkin, Frank, ed., 1974, *The Social Analysis of Class Structure*, London:

Tavistock pp. 1-18.

3. Vgl. Collins, Randall, 1975, *Conflict Sociology*, New York: Academic Press.

4. Parkin, Frank, 1971, *Class Inequality and Political Order*, London: MacGibbon and Kee.

Axel van den Berg

E. O. G. Haitsma Mulier, *Constitutioneel republikanisme en de mythe van Venetië in het zeventiende-eeuwse Nederland* (Amsterdam, 1978)

De invloed die historisch-constitutionele mythen in de 16e, 17e en 18e eeuw uitoefenden op het politieke denken van de intelligentia en de staatslieden is een fascinerend onderwerp. De ontwikkelde bovenlaag was immers zeer conservatief en legalistisch ingesteld en ging ervan uit dat het bestaande of gewenste gerechtvaardigd diende te worden met historische en juridische argumenten. Mythevorming, al dan niet bewust, lag dan ook voor de hand. Nu viel in deze eeuwen juist een beslissende omwenteling op politiek gebied voor. De territoriale staten en het vorstelijk gezag consolideerden zich en dreven de kleinere politieke eenheden in het dualistisch of collectief staatsgezag tot een al of niet succesvolle strijd om het bestaan. Deze omwenteling ging met een omvangrijke politieke discussie gepaard, waarbij elk de bestaande of gewenste gemeenschap en instellingen trachtte te schragen met behulp van historische en juridische 'bewijzen'. Een van de daaruit voortvloeiende mythen ter ondersteuning van het republikeinse en beperkt-monarchale standpunt tegen de veld winnende absolutistisch-monarchale theorieën was de mythe van Venetië. Deze bestond uit een historische component (de meer dan duizendjarige onafhankelijkheid van de lagunestad, die vanaf de stichting vrijheid had gekend) en een politiek-constitutionele component (de perfecte staatsinstellingen – de ideale gemengde staatsvorm van monarchie (doge), aristocratie (senaat) en democratie (grote raad) – en de eendracht van de regeerders, die de vrijheid en de stabiliteit in stand hielden). De exacte inhoud van de mythe werd aangepast al naar gelang de historische situatie vereiste. De auteur gaat hierbij uitvoerig in op de ontwikkelingen in Frankrijk ten tijde van de godsdienstoorlogen en vooral op die in Engeland ten tijde van de burgeroorlog. Het leeuwendeel van dit boek, dat in 1978 aan de G.U. te Amsterdam als dissertatie is verdedigd, is dan gewijd aan de ontwikkeling van de mythe van Venetië in de Republiek aan de hand van het werk van met name Althusius, Busius, Graswinckel, de gebroeders De la Court, Spinoza en Valkenier. Er valt te constateren dat de mythe eerst werd ingepast in de pogingen de republikeinse staatsvorm, die men vanaf het begin van de 17e eeuw in toenemende mate accepteerde, te legaliseren. De staatsvorm werd daarbij geïdealiseerd als een *constitutio mixta*, waarin het monarchale element (de stadhouder), het aristocratische element (het regentenregiem) en het democratische element (het representatieve karakter van de staatsinstellingen) hun plaats hadden. De schok van Willem II's greep naar de macht in 1650 bracht echter een diepgaande verandering in de politieke theorie teweeg. De gemengde staatsvorm werd verworpen en absolutistisch-republikeinse ideeën met alle nadruk op het aristocratisch of democratisch element deden opgeld. De verheffing van Willem III in 1672 betekende een terugkeer naar de gemengde staatsvorm, maar de kracht van de mythe van Venetië was toen volgens de auteur reeds uitgewerkt.